

Мирослава ГАЙДУК, консультант із питань бухгалтерського обліку та оподаткування

РОЗРАХУНОК ДОПОМОГИ З ТИМЧАСОВОЇ НЕПРАЦЕЗДАТНОСТІ: 11 НЕСТАНДАРТНИХ СИТУАЦІЙ

На с. 21 цього видання ми розповіли про загальний порядок розрахунку лікарняних. Однак на практиці зустрічаються нетипові ситуації, які викликають труднощі в бухгалтерів. У консультації розглянемо випадки, які найчастіше обговорюються в соцмережах.

СИТУАЦІЯ 1

Простій під час карантину

На підприємстві на період карантину в січні та лютому 2021 року був установлений простій, який оплачувався з розрахунку 2/3 окладу працівників. У червні працівник захворів. Як ураховувати час простою під час розрахунку лікарняних?

Оплата часу простою входить до фонду оплати праці (далі – ФОП) (пп. 2.2.12 Інструкції № 5), а отже, і до бази нарахування ЄСВ. Тобто вона бере участь у розрахунку лікарняних.

Дні, коли на підприємстві був простій, з розрахункового періоду не виключають, адже серед

поважних причин, зазначених у п. 3 Порядку № 1266, простій не числиться.

Лікарняні в такій ситуації обчислюються **за загальними правилами**, тобто сумарний дохід у розрахунковому періоді ділиться на кількість календарних днів у цьому періоді, за вирахуванням днів, не відпрацьованих із поважної причини.

? *Як бути, якщо працівник захворів під час простою?*

Думки фахівців соцорганів із цього приводу розділилися. Спочатку позиція була така: якщо під час оплачуваного простою передбачений вихід працівника на роботу й у зв'язку із хворобою він втратив право на таку виплату, то в періоді простою призначають допомогу з тимчасової непрацездатності відповідно до Порядку № 1266 (Лист № 445, роз'яснення ФСС від 16.03.20 р. за посиланням <http://www.fssu.gov.ua/fse/control/vin/uk/publish/article/105494>).

Пізніше Мінсоцполітики змінило свою точку зору та дійшло такого висновку: під час простою підприємства не з вини працівника лікарняні повинні виплачуватися працівникові на загальних підставах (тобто незалежно від обов'язку виходити на роботу) (Лист № 6387).

Ми теж дотримуємося такої думки, адже в переліку підстав для відмови в наданні допомоги з тимчасової непрацездатності (ст. 23 Закону № 1105) простою немає.

Майте на увазі! Якщо підприємство не працює та не оформлено простої (працівник перебуває у відпустці за свій рахунок і зарплата не нараховується), лікарняні застрахованій особі не виплачуються.

СИТУАЦІЯ 2

Працівник перебував на самоізоляції

Працівник приніс лікарняний, у якому зазначено причину непрацездатності «11 – самоізоляція». Як його оплачувати?

За період, коли працівник перебуває в спеціалізованих установах охорони здоров'я, а також на самоізоляції під медичним спостереженням для запобігання поширенню COVID-19 (причина непрацездатності «11»), йому повинні виплачувати лікарняні. Це гарантує Закон № 533.

При цьому особам, які перебувають на самоізоляції, в обсервації, у тимчасових установах охорони здоров'я (спеціалізованих госпіталах), в установах охорони здоров'я, а також на самоізоляції під контролем у зв'язку із протидією COVID-19, лікарняні виплачують у розмірі **50 % середньої зарплати (доходу) незалежно від страхового стажу**. Виняток становлять медпрацівники, яким на самоізоляції від COVID-19 виплачують лікарняні в розмірі 100 % (Лист № 5183).

ФСС оплачує такий лікарняний починаючи із шостого дня непрацездатності, а перші п'ять днів оплачує роботодавець.

СИТУАЦІЯ 3

Робота вахтовим методом

Робітник працює вахтовим методом із 1-го по 15-те число. Під час своїх вихідних (з 16-го по 31-ше число) він хворів і подав листок непрацездатності. Чи оплачується такий лікарняний?

На думку Мінсоцполітики, будь-яких особливостей під час нарахування лікарняних застрахованим особам, які працюють на підприємстві вахтовим методом, не встановлено (Лист № 529). І дійсно, серед причин відмови у виплаті лікарняних (ст. 23 Закону № 1105) міжвахтового відпочинку немає.

Отже, для оплати періоду тимчасової непрацездатності обчислюють середньоденну зарплату в розрахунку на 1 календарний день (далі – к. д.) за загальними правилами. При цьому зайнятість працівника та порядок обліку його робочого часу не впливають на розрахунок лікарняних.

Під час підрахунку календарних днів у розрахунковому періоді із загальної кількості виключають лише календарні дні, які не відпрацьовані з поважних причин (зазначені в п. 3 Порядку № 1266 – тимчасова непрацездатність, декретна відпустка, відпустка для догляду за дитиною до 3 років і відпустка без збереження зарплати).

Усі інші дні, не відпрацьовані працівником у розрахунковому періоді за якихось причин (святкові, неробочі, дні міжвахтового відпочинку), беруть участь у підрахунку загальної кількості календарних днів у цьому періоді. Сам лікарняний оплачується повністю.

СИТУАЦІЯ 4

У розрахунковому періоді – допомога із часткового безробіття

На період карантину в січні 2021 року на підприємстві була призупинена робота й працівники отримували допомогу із часткового безробіття від центру зайнятості. У червні працівник захворів. Як урахувувати суму даної допомоги під час розрахунку лікарняних?

Нагадаємо, до розрахунку лікарняних включають доходи, які входять до ФОП підприємства (на них нараховується ЄСВ).

Допомогу із часткового безробіття не відносять до ФОП (п. 3.2 Інструкції № 5). Тому, коли до розрахункового періоду входять місяці, у яких застрахована особа була частково безробітною й отримувала допомогу із часткового безробіття, її суму не включають до зарплати, з якої обчислюють середньоденну зарплату (ЗІР, категорія 201.03; роз'яснення ФСС від 29.05.20 р. за посиланням <http://www.fse.gov.ua/fse/control/main/uk/publish/article/969440>).

Однак дні часткового безробіття не відносяться до поважних причин із п. 3 Порядку № 1266. Тому кількість календарних днів зайнятості (період перебування в трудових відносинах) під час розрахунку лікарняних не зменшують на дні часткового безробіття.

Водночас період отримання виплат за окремими видами соцстрахування (у т. ч. й допомоги із часткового безробіття) включають до страхового стажу як період, за який сплачено страхові внески в мінімальному розмірі (п. 1 ст. 21 Закону № 1105).

СИТУАЦІЯ 5

Установлення режиму неповного робочого часу

Працівник трудиться на умовах неповного робочого часу – 4 години на день 3 дні на тиждень (понеділок, вівторок і середа) починаючи з 01.01.21 р. У червні працівник захворів і подав лікарняний за період із 17.06.21 р. по 25.06.21 р. (9 к. д.). Його страховий стаж становить більше 12 років (лікарняний оплачують у розмірі 100 %). На підприємстві працівник трудиться понад 3 роки. Як розрахувати середньоденну зарплату для нарахування лікарняних і суму допомоги?

При встановленні режиму неповного робочого часу розрахунок лікарняних здійснюється в загальному порядку, без вирахування днів, які були вихідними за графіком роботи працівника. Порядок розрахунку розглянемо на числовому прикладі.

Припустимо, що нашому працівникові в розрахунковому періоді (із червня 2020 року – по травень 2021-го) нарахували зарплату в розмірі 52 000 грн і в нього в цьому періоді не було днів хвороби та інших днів, не відпрацьованих із поважних причин.

Тоді середньоденна зарплата становитиме 142,47 грн (52 000 грн : 365 к. д.).

Зазначимо, що з 9 к. д. тимчасової непрацездатності лише 3 дні (21, 22 і 23 червня) припали на робочі дні працівника. Але лікарняні слід нарахувати за всі дні тимчасової непрацездатності. Адже й вільні від роботи дні, і вихідні дні працівника беруть участь у розрахунку середньоденної зарплати.

Таким чином, сума лікарняних становитиме 1 282,23 грн (142,47 грн x 9 к. д.).

СИТУАЦІЯ 6

Працівник захворів у перший день при неповному робочому дні

Працівника прийнято на роботу на 0,5 ставки з режимом неповного робочого дня – 4 години на день і в перший день роботи він захворів. Місячна тарифна ставка працівника – 7 000 грн. Його страховий стаж перевищує 15 років, але за останні 12 місяців – менше 6 місяців. Як розрахувати середньоденну зарплату для нарахування лікарняних?

Працівник захворів у перший робочий день, тому середньоденну зарплату визначають шляхом розподілу тарифної ставки (посадового окладу) на середньомісячну кількість календарних днів – 30,44 (п. 5, 28 Порядку № 1266). Але, оскільки працівника прийнято не на повну ставку, до розрахунку береться не вся ставка, а її частина з урахуванням установленого коефіцієнта.

Тоді фактична середньоденна зарплата становитиме 114,98 грн (7 000 грн x 0,5 : 30,44).

У нашому випадку стаж працівника більше 15 років, тому до розрахунку беремо 100 % отриманої величини.

Якщо в працівника немає 6 місяців страхового стажу в 12-місячному періоді, то середньоденна виплата повинна бути не більша від виплати, обчисленої з мінімальної зарплати, установленої на момент настання страхового випадку (Лист № 554). Така мінімальна виплата становитиме 197,11 грн (6 000 грн : 30,44).

Як бачимо, фактична середньоденна виплата (114,98 грн) менша від мінімальної (197,11 грн), тому для розрахунку лікарняних беремо фактичну виплату, тобто 114,98 грн.

СИТУАЦІЯ 7

Працівник захворів напередодні звільнення

Працівник звільнився за власним бажанням 31 травня. При цьому він хворів із 28 травня й на момент звільнення лікарняний не подав. У червні він приніс лікарняний за період із 28.05.21 р. по 08.06.21 р. Як його оплатити?

Право на матеріальне забезпечення у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю виникає в застрахованих осіб із настанням страхового випадку в період роботи, включаючи час випробування та день звільнення (п. 1 ст. 19 Закону № 1105). Тому незалежно від факту звільнення лікарняний повинен бути оплачений, оскільки тимчасова непрацездатність настала в момент,

коли працівник перебував у трудових відносинах із роботодавцем і вважався застрахованою особою.

Лікарняний оплачується повністю на загальних підставах: перші п'ять днів – роботодавцем, починаючи із шостого дня хвороби – ФСС.

СИТУАЦІЯ 8

Два лікарняних в один день

Працівниця подала два листки непрацездатності. Відповідно до першого вона хворіла з 07.06.21 р. по 14.06.21 р., відповідно до другого в неї хворіла дитина з 14.06.21 р. по 21.06.21 р. Як оплачувати спільний для двох лікарняних день – 14 червня?

Працівник має право на матеріальне забезпечення за кожним страховим випадком, але, незважаючи на це, спільний для обох лікарняних день повинен бути оплачений тільки один раз (Лист № 924). При цьому за другим листком непрацездатності «для догляду за дитиною» оплачують усі дні, включаючи день його відкриття. А от останній день першого лікарняного не оплачують, причому незалежно від того, за чий рахунок цей день оплачується – роботодавця чи ФСС.

СИТУАЦІЯ 9

Працівник відпрацював повністю день і захворів

Працівник відпрацював повністю 8 червня й у цей же день звернувся за допомогою до медзакладу. Йому був виданий лікарняний із 08.06.21 р. по 16.06.21 р. Як оплатити такий лікарняний і, зокрема, відпрацьований день?

Нагадаємо, що допомога з тимчасової непрацездатності надається застрахованій особі у формі матеріального забезпечення, яке повністю або частково компенсує втрату зарплати (доходу) у випадку настання страхового випадку (п. 1 ст. 22 Закону № 1105).

За день, який працівник відпрацював повністю, йому належить зарплата. Тому лікарняний за цей день не оплачують, адже заробіток у відпрацьований день не був втрачений і компенсувати немає чого.

Водночас перші 5 днів хвороби в цьому випадку відлічуються з дати відкриття лікарняного, незалежно від того, що 8 червня був відпрацьований працівником і оплачений як робочий (Лист № 753).

Відповідно, роботодавець оплачує тільки наступні 4 к. д. (з 2-го по 5-й дні хвороби), а починаючи з 6-го дня непрацездатності оплата здійснюється за рахунок коштів ФСС.

При цьому відпрацьований день (08.06.21 р.) залишається в розрахунковому періоді, і нарахована за нього зарплата бере участь у розрахунку середньоденної зарплати для наступних листків непрацездатності.

СИТУАЦІЯ 10

Лікарняний у місяці виходу з відпустки для догляду за дитиною

Працівниця вийшла з відпустки для догляду за дитиною до 3 років у зв'язку з її закінченням і стала до роботи з 14.06.21 р. З 28.06.21 р. вона захворіла. Посадовий оклад працівниці – 6 500 грн. Страховий стаж – більше 10 років. Як визначити середньоденну зарплату для розрахунку лікарняних?

Незважаючи на те що в працівниці є зарплата за декілька відпрацьованих днів перед хворобою, середньоденну зарплату розраховуємо за загальними правилами Порядку № 1266: виходячи із заробітку за 12 місяців перед настанням страхового випадку.

Розрахунковим є період із 01.06.20 р. по 31.05.21 р. У цьому періоді жінка не працювала з поважної причини – перебувала у відпустці для догляду за дитиною до 3 років. Тому цей період виключається з розрахункового та, відповідно, у розрахунковому періоді в працівниці не було заробітку з поважної причини. Середньоденна зарплата розраховується виходячи з окладу, установленого працівниці, і становитиме 213,53 грн (6 500 грн : 30,44).

Оскільки страховий стаж працівниці перевищує 10 років, до розрахунку лікарняних беремо 100 % середньої зарплати.

Зверніть увагу! У нашому випадку не можна говорити, що стаж працівниці за останні 12 місяців становив менше 6 місяців. Адже відпустка для догляду за дитиною до 3 років повністю включається до страхового стажу.

СИТУАЦІЯ 11

Лікарняний подано через 12 місяців

Працівник 14 червня 2021 року приніс на підприємство листок непрацездатності, згідно з яким він хворів із 3 по 18 червня 2020 року. Чи оплачувати його, адже минуло вже більше 12 місяців?

Дійсно, Законом № 1105 передбачено, що матеріальне забезпечення за соцстрахуванням

працівник може отримати, якщо звернення за його призначенням надійшло не пізніше 12 календарних місяців із дня відновлення працездатності (п. 5 ст. 32). Як правильно визначити такий період?

Згідно з роз'ясненням ФСС для тимчасової непрацездатності відлік 12-місячного періоду ведемо (п. 5 Листа № 92):

- із дати відновлення працездатності (тобто з дати закриття лікарняного);

- із 1-го числа місяця, що настає за тим, у якому настало відновлення працездатності. При цьому для обчислення 12 календарних місяців беруться цілі місяці з 1-го по 31-ше (30-те або 28-ме (29-те) для лютого) число.

У цьому випадку лікарняний був закритий в червні, тому відлік починаємо з 1 липня 2020 року. Тоді 12-місячний період закінчиться 30 червня 2021 року. Тобто наш працівник ще встигнув із лікарняним, і його потрібно оплатити.